

MAGNUS HENREKSON
LARS HULTKRANTZ

Hur hög skall arbetslösheten få bli?

Regeringen deklarerade i januari i sin finansplan en avgörande förändring i landets ekonomiska politik. Målet att trygga sysselsättningen är nu enbart ett långsiktigt mål och inte längre det överordnade målet även på kort sikt:

”Det är i längden inte möjligt att trygga sysselsättningen i en ekonomi med pristegringar, som är snabbare än omvärldens. För att värna sysselsättning och välfärd måste den ekonomiska politiken de närmaste åren med all kraft inriktas på att varaktigt nedbringa inflationen. Denna uppgift måste överordnas andra ambitioner och krav.”

I detta sammanhang noterades även särskilt att arbetsmarknadspolitiken skall stödja denna inriktning. Regeringens arbetsmarknadspolitiska förslag i kompletteringspropositionen kom åtminstone delvis att avspegla detta.

Uttalandet i finansplanen väckte inte någon stormande ekonomisk-politisk debatt. Detta har förmodligen flera orsaker: den ekonomiska överhettningens problem har varit alltför uppenbara; få har kunnat argumentera för att arbetslösheten borde förbli så låg som den var i slutet av 1980-talet. Denna fråga kan även tyckas vara överskuggad av en än större. Om vi vill delta i den europeiska integrationen är det rimligt att vi förr eller senare anpassar den ekonomiska politiken mer i enlighet med de prioriteringar som görs i övriga länder. Dessutom hade den vånda som föregick omsvängningen präglats av stor dramatik, inte minst i form av en regerings tillfälliga, och dess finansministers definitiva, avgång.

Till detta kommer att den förändrade inriktningen av den ekonomiska politiken har påståtts vara underbyggd av ett brett

spektrum av mer eller mindre nya vetenskapliga insikter, såväl vad gäller den teoretiska förståelsen av den ekonomiska politikens funktion och förutsättningar som empiriska belägg för vissa nyckelsamband i Sverige, särskilt ifråga om de faktorer som styr lönebildningen.

Det budskap som denna forskning har sagt ge har innehållit två dystra besked och ett gott. Det första var att regeringen aldrig skulle kunna få ner den höga svenska (nominella) lönestegringstakten om den inte övergav ambitionen att hålla arbetslösheten nere även på kort sikt. Med ett överordnat sysselsättningsmål även i det korta perspektivet kan antiinflationspolitiken inte bli trovärdig och därmed heller inte verksam. Det andra trista beskedet var att regeringen måste vara beredd att släppa upp just den öppna arbetslösheten. Sysselsättning av arbetslösa genom arbetsmarknadspolitiska insatser motverkar den effekt arbetslösheten har på lönebildningen och gör därför bara pinan värre. Den goda nyheten var att (real)lönenivåns känslighet för förändringar i arbetslösheten är hög; en betydande dämpning av lönestegringarna bör kunna uppnås även vid en måttlig höjning av arbetslösheten.

Forskning ger emellertid sällan riktigt entydiga resultat. I detta temanummer av *Ekonomisk Debatt* granskas, kritiseras och försvaras ovanstående ekonomisk-politiska budskap. Debatten visar att frågorna är sammansatta och att vår kunskap om dem är omfattande men ändå begränsad i väsentliga avseenden. I slutskedet måste vetenskapliga insikter kompletteras med bedömningar och politiska värderingar som underlag för de ekonomisk-politiska rekommendationerna. För-

hoppningsvis kan denna debatt klargöra var gränsen mellan tro och vetande idag går.

Debatten inleds med ett engagerat inlägg av *Richard Layard*. Han menar att det svenska arbetslöshetsstalet, 2 procent i genomsnitt under 1980-talet, jämfört med närmare 10 procent i Europa, är en exempelös ekonomisk-politisk framgång. Denna har kunnat uppnås i förening med en hygglig tillväxt och endast något högre inflation än den genomsnittligt europeiska. En sådan jämförelse mellan länder ger enligt hans uppfattning ett annat, och mer tillförlitligt, budskap än de tidsserieanalyser som till synes har visat att den aktiva svenska arbetsmarknadspolitiken har haft en skadlig verkan genom att underblåsa höga lönestegringar. *Layard* varnar för att Sverige riskerar att göra ett stort och oåterkalleligt misstag om man nu byter spår.

Lars Calmfors är den svenske ekonom som får klä skott för *Layards* kritik. I sitt svar redovisar och utvecklar han argumentationen för en förändring av den ekonomiska politiken. Han konstaterar att *Layards* länderjämförelse står och faller med en enda observation, den svenska. Han ger honom dock rätt i att det finns en risk för att en kraftig höjning av arbetslösheten även i Sverige kan leda till en bestående höjning av arbetslösheten på lång sikt. Arbetslösheten bör därför inte tillåtas öka utöver 4–5 procent. *Calmfors* avslutar sitt inlägg med en diskussion av tre olika ekonomisk-politiska alternativ som kan tillgripas för att hindra arbetslösheten att stiga över denna nivå.

Villy Bergström och *Karl-Gustaf Löfgren* ger *Layard* eldunderstöd genom en kritisk granskning av tidsserieanalyserna av det empiriska sambandet mellan arbetslöshet, arbetsmarknadspolitiska åtgärder och löneutveckling. De finner att studierna inte tillfredsställande har visat att det skulle finnas ett samband på lång sikt mellan reallön (löneandel) och arbetslöshet. Om det ändå skulle finnas ett

sådant statistiskt samband kan det emellertid inte ges en kausal tolkning, eftersom båda dessa variabler är endogena. De kausala sambanden finns mellan tex specifika politikvariabler och var och en av dessa två variabler.

Som även *Calmfors* konstaterar är den höga flexibiliteten i de svenska reallönernas anpassning till arbetslöshetsförändringar delvis ett utslag av de svenska devalveringarna. Anpassningarna har till stor del utförts med växelkursen i stället för genom ändringar av de nominella lönerna. Studierna påvisar således inte nödvändigtvis en hög grad av känslighet i den nominella lönebildningen. Enligt *Bergström* och *Löfgren* ger detta även grund till tvivel på att tidsserieanalyserna verkligen visat att de arbetsmarknadspolitiska insatserna påverkar reallönerna. De erkänner dock att studierna ger stöd för uppfattningen att arbetsmarknadspolitiken höjer reallönerna när den sätts in så att aktivitetsnivån i ekonomin stimuleras. Däremot anser de att det saknas belägg för att så skulle vara fallet även för insatser mot stigande arbetslöshet.

Den omläggning av den ekonomiska politiken som flera ledande ekonomer i Sverige pläderat för på senare år anses baserad på resultat från modern forskning. *Jonas Agell* och *Anders Vredin* gör för första gången på ett systematiskt sätt en kritisk granskning av om dessa resultat ger tillräckligt underlag för att göra den politikomläggning som vi nu ser. *Agell* och *Vredin* diskuterar önskvärdheten av att vidta åtgärder som gör en mer markerad antiinflationpolitik trovärdig. Enligt deras uppfattning bör man inte driva dessa alltför långt. Dels kan en nedpressning av den nominella löneökningstakten kräva en betydligt större arbetslöshet än vad tidsserieanalyserna av reallönesambanden visar, dels är det inte självklart att regeringen på lång sikt bör "binda sig vid masten" och avstå från att stabilisera systerlösheten när ekonomin utsätts för störningar. Man kan, enligt deras uppfatt-

ning, inte bortse från de kostnader som en ökad arbetslöshet medför även på kort sikt, så till syvende og sist beror valet av ekonomisk politik på hur man värderar kostnaderna för arbetslöshet i förhållande till kostnaderna för inflation.

Med en viss generalisering kan de fyra ovannamnda bidragen sägas behandla arbetslöshetens "intäktssida": hur mycket vi får ut av en ökad arbetslöshet i form av dämpning av de nominella löneökningarna. Men för att bedöma rimligheten i att acceptera en stigande arbetslöshet måste de gynnsamma effekterna på lönebildningen vägas mot arbetslöshetens kostnader. På vilka grunder kan vi då bedöma vilken arbetslöshetsnivå som högst kan tolereras utan att kostsamma motåtgärder måste vidtas? I sin artikel söker *Hans Tson Söderström* svaren på dessa frågor i en genomgång av resultat från den svenska forskningen om arbetslöshet och arbetslösa.

Svaren blir inte entydiga. Å ena sidan fördelas arbetslöshetskostnaden bland många. Varje år sker en miljon matchningar av lediga platser och arbetssökande i Sverige; många är arbetslösa en kortare tid i denna process. Den svenska forskningen har, enligt Söderström, inte kunnat belägga att stigande arbetslöshet skulle ge upphov till vare sig individuella eller sociala katastrofer. Å andra sidan är det klart belagt att arbetslösheten slår särskilt hårt mot redan tidigare svaga grupper på arbetsmarknaden – ungdomar, ensamstående småbarnsföräldrar, invandrare m fl. Söderströms artikel är egentligen av kartläggande natur, men han kan inte avhålla sig från att dra slutsatsen att antiinflationpolitiken bör utformas så att den ställer krav på arbetsmarknadens kärntrupper och skyddar de svagare grupperna.

Denna debatt kommer att fortsätta i kommande nummer av *Ekonomisk Debatt*. Några repliker och fler fristående inlägg

är redan aviserade. Ytterligare bidrag är välkomna.